

บทวิจารณ์หนังสือ
เรื่อง “พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์”
เขียนโดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

หนึ่งธิดา สาริศรี
Nuengthida Sarisee^{*}

๑. บทนำ

หนังสือเรื่อง “พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์” ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นเนื้อหาการบรรยาย ปฐกถาพิเศษ ในวันวิทยาศาสตร์แห่งชาติ ณ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยเป็นการอธิบายทางวิทยาศาสตร์และความเกี่ยวข้องกับศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนา ซึ่งหนังสือเล่มนี้มีจำนวนหน้า ๒๑๒ หน้า หนังสือเล่มนี้พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ และตีพิมพ์ต่อมาถึง ๑๒ ครั้ง ภาพรวมของหนังสือได้อธิบายถึงรายละเอียดการเริ่มต้นศาสนา จุดร่วมระหว่างศาสนาและวิทยาศาสตร์ ความแตกต่างและเป้าหมาย รวมไปถึงขีดจำกัดของวิทยาศาสตร์และศาสนา

ในประเด็นต่างๆ ที่มีข้อโต้แย้งและเหตุผลมารองรับทัศนะต่างๆ ในการอธิบายทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีกับศาสนา โดยมุ่งเน้นไปที่การพิจารณาวิทยาศาสตร์กับพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้สนใจได้เข้าใจในหลักความเป็นจริงในแต่ละศาสตร์ จนนำไปสู่การเข้าใจเพื่อมิให้หลงทิศทางหรือหลงประเด็นเพื่อให้เกิดการนำศาสตร์ความรู้วิทยาการต่างๆ ไปใช้ได้ อย่างถูกต้องเหมาะสมจนนำไปสู่การสร้างประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาในมนุษย์

ซึ่งผู้วิจารณ์เห็นว่าหนังสือเล่มนี้มีคุณประโยชน์ในการศึกษาทางวิชาการสำหรับผู้ที่ไม่ได้เรียนวิชาพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์เป็นสาขาหลัก เนื่องจากหนังสือเล่มนี้ได้สอดแทรกภูมิธรรมและเกร็ดความรู้ในเรื่องต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมและเข้าใจได้ง่าย อีกทั้งยังวางลำดับความคิดโดยแยกแต่ละประเด็นที่สำคัญได้อย่างชัดเจน ไม่สลับซับซ้อนจนเกินไป และยังให้แง่คิดในการต่อยอดความรู้ในด้านอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งได้

^{*} หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Doctor of Buddhism Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand, Email: ploy@sawangtextile.com

เห็นมุมมองที่แตกต่างหลากหลายทำให้เหมือนเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กว้างขึ้นจากการได้สัมผัสเรื่องราวในหนังสือเล่มนี้

๒. เนื้อหาโดยย่อ

ผู้เขียนได้แบ่งสัดส่วนเนื้อหาการอธิบายเป็น ๖ หัวข้อหลัก พร้อมหัวข้อย่อยอธิบายประกอบหัวข้อหลัก ซึ่งภายในแต่ละหัวข้อจะมีประเด็นและสาระสำคัญอธิบาย หัวข้อแรกคือ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีความสดใสที่แฝงความสับสน ซึ่งประกอบไปด้วย หัวข้อย่อย ได้แก่ คุณค่าที่ถูกสงสัย, เมื่อวิทยาศาสตร์แปลกหน้ากับธรรมชาติ, วิทยาศาสตร์กับเทคโนโลยีเพื่อนเก่าที่จะต้องเข้าถึงให้ดี, ก้าวถึงสุดแดน แต่ก็ไม่รู้จบ, คุณค่าและความคิดเห็นที่ผลักดันเบื้องหลังกำเนิดและการพัฒนาการของวิทยาศาสตร์และเบื้องหลังความเจริญ คือเบื้องหลังความติดตัน ซึ่งมีเนื้อหาหัวข้อแรกเรื่อง คุณค่าที่ถูกสงสัย ว่าด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มนุษย์มีเครื่องมือที่ทันสมัยแต่กลับอยู่ภายใต้ความทุกข์กลายเป็นสิ่งปรุงแต่งและสร้างความหวาดระแวงในชีวิตมนุษย์และอีกแง่ในเรื่องวิทยาศาสตร์กับธรรมชาติที่ทำให้ดูแปลกแยกกันแต่แท้จริงแล้วเป็นการศึกษาที่มาพร้อมกัน ในส่วนนี้ได้นำไปสู่การอธิบาย หัวข้อย่อยเรื่อง เมื่อวิทยาศาสตร์แปลกหน้ากับธรรมชาติ

โดยนำการอธิบายเรื่อง มนุษย์กับธรรมชาติ โดยเฉพาะที่ไม่สอดคล้องในเรื่องของร่างกายมนุษย์ที่โดยปกติอยู่ในโลกธรรมชาติ แต่กลับทำให้มนุษย์ไปอยู่ในโลกวิทยาศาสตร์ เรื่องที่ผู้เขียนอธิบายต่อมาคือเรื่อง วิทยาศาสตร์กับเทคโนโลยีเพื่อนเก่าที่จะต้องเข้าใจกันได้ดี แท้ที่จริงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนี้อยู่ในลักษณะที่พึ่งพาอาศัยกันในลักษณะของเครื่องมือ ซึ่งการที่วิทยาศาสตร์สามารถก่อเกิดคุณค่าได้ก็ด้วยอาศัยเทคโนโลยีทำให้ปรากฏขึ้น เรื่องถัดมาคือ เรื่องก้าวถึงสุดแดน แต่ก็ไม่รู้จบ ซึ่งขอบเขตของวิทยาศาสตร์นั้นอยู่ในโลกวัตถุแต่ต่อมาได้พยายามตีความในเรื่องของจิตใจ หรือเรื่องที่พ้นจากขอบเขตของอินทรีย์ ๕ เรื่องต่อมาคือเรื่องคุณค่า และความคิดที่ผลักดันเบื้องหลังกำเนิดและการพัฒนาการของวิทยาศาสตร์

โดยพิจารณาจุดกำเนิดของวิทยาศาสตร์มองว่าคือความไม่รู้ความจริงของธรรมชาติและเชื่อว่าในธรรมชาติมีกฎเกณฑ์แห่งความเป็นเหตุเป็นผลเสมอ จุดกำเนิดจึงอยู่ที่ใจมนุษย์ในลักษณะของความไม่รู้หรือความเชื่อ ซึ่งความคิดความเชื่อคือ ระบบคุณค่าใหญ่ ๒ อย่างคือ (๑) ความคิดที่จะพิชิตธรรมชาติ และ (๒) ความเชื่อว่าความสุขของมนุษย์อยู่ที่มีวัตถุปรนเปรอพร้อม ด้วยระบบความคิดทั้งสอง มนุษย์ได้ก้าวข้ามเขตแดนความสัมพันธ์ในการที่จะกระทำต่อธรรมชาติ ทำให้วิทยาศาสตร์ ในยุคนี้ตกเป็นเครื่องมือรับใช้อุตสาหกรรม สู่การเบียดเบียนและเอาเปรียบ จนนำมาสู่ความคิดที่เข้มข้นขึ้นในการสร้างวัตถุเพื่อปรนเปรอความสุขตนเอง เรื่องถัดมาคือเรื่อง เบื้องหลังความเจริญ

คือ เบื้องหลังความคิดติดตัน โดยท่านให้ไว้ว่าความคิดนี้ทำให้เน้นย้ำปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความเข้าใจผิดในเรื่องต่างๆ ได้แก่ทัศนะที่ว่า (๑) ทัศนะแบบชำนาญเฉพาะด้าน (๒) ทัศนะที่ว่าจะแก้ปัญหาจริยธรรมได้โดยไม่ต้องใช้ปัจจัยหรือวิธีการทางจริยธรรม

ซึ่งจะเน้นวิธีการทางวัตถุและการมองแบบแบ่งแยกในศาสตร์ต่างๆ หัวข้อใหญ่เรื่องที่สองคือเรื่อง ศาสนากับวิทยาศาสตร์ เริ่มร่วมแล้วร้างเร็ด โดยมีหัวข้อย่อยเริ่มต้นอธิบายด้วยเรื่อง จุดเริ่มร่วมที่กลายเป็นจุดแยกห่างระหว่างศาสนากับวิทยาศาสตร์ โดยจุดเริ่มร่วมของวิทยาศาสตร์และศาสนามีในลักษณะของความไม่รู้ในความจริงเบื้องหลังธรรมชาติ แต่ต่อมาเกิดจุดที่ทำให้แตกต่างโดยมองว่าศาสนาเป็นเรื่องของศรัทธาส่วนวิทยาศาสตร์เน้นวิธีการทางปัญญา หรือที่เรียกว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยท่านได้เทียบเขตแดนความรู้เกี่ยวกับความจริงพื้นฐานของธรรมชาติ คือ (๑) วิทยาศาสตร์ยังไม่ให้คำตอบและรอการพิสูจน์ก่อน, (๒) ปรัชญา พยายามให้คำตอบและใช้เหตุผลแทนการพิสูจน์ไปก่อน, และ (๓) ศาสนา ให้คำตอบเด็ดขาดไปเลยไม่ต้องพิสูจน์

หัวข้อย่อยถัดมาคือเรื่อง ศาสนากับวิทยาศาสตร์ ความต่างที่ไม่ห่างจากความแม่นยำเหมือน ด้วยวิทยาศาสตร์ที่มีลำดับกาลทำให้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดจากแบบหนึ่งไปอีกแบบหนึ่งและวิทยาศาสตร์นั้นไปเกี่ยวข้องกับการพิสูจน์ของมนุษย์แต่ศาสนาเน้นเอาที่ตัวผู้พิสูจน์ คือ มีจุดเน้นต่างกันคือ ศาสนามองหาความจริงเบื้องหลังธรรมชาติเพื่อแก้ปัญหาให้แก่มนุษย์ ส่วนวิทยาศาสตร์มองความจริงเพียงเพื่อสนองความไม่รู้ หัวข้อย่อยถัดมาคือเรื่อง ความสดใสที่ไม่พ้นความสับสน ถึงแม้วิทยาศาสตร์จะพยายามให้คำตอบแต่ก็ยังไม่สามารถให้คำตอบที่แสดงถึงความจริงที่ครอบคลุมเรื่องธรรมชาติของโลกและชีวิตทั้งหมดได้ นั่นหมายถึงไม่สามารถเข้าถึงสัจภาวะได้โดยตรงจึงทำได้เพียงอยู่ในโลกของเงา หัวข้อย่อยเรื่องถัดมาคือเรื่อง เมื่อความมั่นใจในวิทยาศาสตร์สั่นคลอน แม้แต่ศาสนาแห่งการอ่อนวอนก็เพียงพอได้ ด้วยความไม่พอและรอไม่ได้ ที่ว่านี้หมายถึง ไม่พอที่จะแก้ปัญหาให้กับมนุษย์และรอไม่ได้คือยังไม่ถ่องแท้และสมบูรณ์ จึงพบกฎเกณฑ์ที่ผิดพลาดและเปลี่ยนแปลงมาเรื่อยๆ หัวข้อย่อยถัดมาคือเรื่อง มนุษย์จะประสพคุณค่าสูงสุดได้ต้องให้วิทยาศาสตร์กับศาสนามาบรรจบ ด้วยความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และบางสิ่งที่มองข้ามไปทำให้สังคมมนุษย์เกิดการเสื่อมถอย ส่งผลให้ศาสนาเกิดการปรับตัว และวิทยาศาสตร์เริ่มตระหนักถึงขีดจำกัดของตนเอง จนนำมาสู่การพัฒนาและประสานกลมเกลียวกับศาสนาที่พัฒนาสูงสุด

หัวข้อหลักถัดมาคือเรื่อง วิทยาศาสตร์กับพุทธศาสนาจุดแยกหรือจุดบรรจบ โดยประเด็นพิจารณาเป็นหัวข้อย่อยเรื่อง เป็นศาสนาเหมือนกันแต่ไม่เหมือนกัน โดยอธิบายหลักการสำคัญ ต้นกำเนิดของศาสนา คือ ความกลัวภัยธรรมชาติ ส่วนพุทธศาสนา คือ ทุกข์ ความไม่รู้ในกฎธรรมชาติ โดยศาสนาทั่วไปมีจุดเชื่อมโยงคือ ศรัทธา แต่พุทธเปลี่ยนมาเป็น

ปัญหาซึ่งตัวกำหนดของศาสนาทั่วไปคือ อำนาจบันดาล ส่วนพุทธศาสนาคือ เน้นการกระทำของมนุษย์ ซึ่งก็คือ หลักกรรม หัวข้อย่อยถัดมาคือ ศาสนาแห่งธรรมชาติและ การรู้ธรรมชาติด้วยปัญญา ท่านใช้ธรรมะอธิบายหลักการพื้นฐานของศาสนา ได้แก่ ข้อที่หนึ่ง หลักกฎธรรมชาติที่มีอยู่ตามธรรมดา เรียกว่า ธรรมนิยามสูตรคือ ความไม่คงที่ ไม่คงตัว ไม่เป็นตัวข้องสองคือ หลักเหตุปัจจัย โดยบอกถึงความเป็นเหตุเป็นผล อิงอาศัยกันของสิ่งทั้งหลายเรียกว่าปฏิจสมุปบาท ข้อที่สามคือ หลักศรัทธา

โดยเน้นที่ปัญญาโดยใช้ประสบการณ์ตรงที่เรียกว่า กาลามสูตร หัวข้อย่อยถัดมาอธิบายถัดมา เป็นข้อที่สี่เป็นศาสนาแห่งการเพียรแก้ปัญหาด้วยการพัฒนาปัญญาของมนุษย์ โดยเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้สูงสุด จนพัฒนากลายเป็นผู้ประเสริฐที่สุด ข้อที่ห้า หลักการแก้ปัญหาด้วยการกระทำของมนุษย์โดยใช้วิธีริยสังสี ข้อที่หก หลักการรู้ความจริงหรือความจริงที่เป็นประโยชน์ หัวข้อย่อยถัดมาคือ แยกแล้วทิ้งกับแยกไปเอาความจริง ขณะที่วิทยาศาสตร์แยกตัวออกมาหรือมองข้ามเรื่องศีลธรรมจริยธรรมหรือคุณค่าต่างๆ แต่พุทธศาสนากลับศึกษาสิ่งเหล่านี้ ภายใต้กระบวนการศึกษากฎธรรมชาติที่เรียกว่านิยาม ได้แก่ อุดุนิยาม พินิยาม จิตตนิยาม กรรมนิยามและธรรมนิยาม

หัวข้อหลักถัดมาคือ เรื่องพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ความต่างในความเหมือน ท่านได้ข้อแตกต่างภายในศรัทธาว่ามี ๒ ประเภท คือ ศรัทธาแบบปิดกั้นปัญญาและศรัทธาแบบสื่อนำสู่ปัญญา ซึ่งศรัทธาประเภทหลังมีบทบาทต่อพุทธศาสนาอย่างมากในด้านทำให้เกิดความสนใจและเข้าหาในเรื่องนั้น เกิดความเพียรพยายามหาคำหาความจริง และมีความมุ่งมั่นในการเจาะประเด็น หัวข้อย่อยถัดมาเรื่อง ศรัทธา: จุดร่วมที่แตกต่างระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ คือประเด็นเรื่อง จุดร่วมที่มองหาค้นหาเหตุที่ธรรมชาติภายนอก แต่เมื่อพูดถึงวิทยาศาสตร์ คือการไม่มองธรรมชาติครอบคลุมถึงตัวมนุษย์และมิได้รวมมนุษย์ครอบคลุมธรรมชาติเอาไว้ แต่พุทธศาสนามีจุดเป้าหมายสองอย่าง คือ ศรัทธาเกี่ยวกับธรรมชาติและศรัทธาเกี่ยวกับตัวมนุษย์ ซึ่งศรัทธาทั้งสองมีความสืบเนื่องกัน แต่มีความแตกต่างอย่างชัดเจน ซึ่งศรัทธาในวิทยาศาสตร์มีจุดยืนอยู่อย่างเดียวคือ ศรัทธาในกฎธรรมชาติ และการที่พุทธศาสนามีศรัทธาเกี่ยวกับมนุษย์มากขึ้น จึงมีระบบคุณค่าเกิดขึ้นสองระบบ

ในระดับที่ ๑ คือ ศรัทธาในคุณค่าสูงสุด ซึ่งเรียกว่า ศรัทธาในธรรม และระดับที่ ๒ คือ ศรัทธาในศักยภาพของมนุษย์ที่พัฒนาได้สูงสุด เรียกว่า ศรัทธาในโพธิ์ คือมนุษย์สามารถพัฒนาปัญญาไปจนถึงพุทธะได้ และผู้ที่สามารถพัฒนาศักยภาพได้ เรียกว่าศรัทธาในพุทธะ ศรัทธาในมนุษย์ยังสามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วน คือเชื่อในมนุษย์และในสังคม

มนุษย์ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เรียกว่าศรัทธาในคณะสงฆ์ หัวข้อย่อยถัดมาคือเรื่อง ทำท่าจะเหมือน แต่ก็ไม่เหมือน จากลักษณะของความศรัทธาข้างต้นทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างพุทธศาสนา คือ ในพุทธศาสนาคือการแสวงหาความรู้เพื่อเข้าถึงความจริงของกฎธรรมชาติ ซึ่งดำเนินไปควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ พร้อมกับการกำหนดขอบเขตการนำความรู้ในกฎธรรมชาตินำมาใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นไปในการสนองโลกะ โทสะ โมหะ ซึ่งแนวความคิดนี้ทำให้ไม่มีขอบเขตของการกระทำที่ไม่ชัดเจน นำไปสู่การพิชิตธรรมชาติที่ไม่สิ้นสุด

หัวข้อย่อยถัดมาคือเรื่อง แดนแห่งความรู้: ขอบเขตและเป้าหมายที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งพุทธศาสนามีจุดหมายคือการนำความรู้ความจริงหรือความรู้ในกฎธรรมชาตินำมาแก้ปัญหามนุษย์และพัฒนามนุษย์ให้ไร้ทุกข์ ส่วนอีกฝ่ายคือวิทยาศาสตร์ คือการนำความรู้มาพิชิตธรรมชาติ และหาความสุขมาบำเรอตนเอง ดังนั้นเมื่อเป้าหมายอันเป็นจุดของความเฝือต่างกัน จึงนำมาสู่หัวข้อย่อยถัดไปคือ วิธีการเข้าถึงความรู้ วิธีเข้าถึงความรู้: และแนวทางที่ตรงกัน แต่เน้นต่างกัน ซึ่งในพุทธศาสนาได้บอกวิธีการเข้าถึงความจริง ๓ ประการ คือ (๑) การรับรู้ด้วยประสบการณ์ตรง, (๒) ต้องมีความคิดที่เป็นระเบียบ ถูกต้อง และ (๓) พิสูจน์หาความรู้ด้วยประสบการณ์ตรง ซึ่งการรับรู้สรุปโดยรวบรัดได้สองอย่างคือการรับรู้แบบให้เห็นความจริงและการรับรู้แบบมองให้เห็นประโยชน์ในทางพุทธศาสนา เรียกว่า โยนิโสมนัสสิกการ

หัวข้อย่อยถัดไปเรื่อง วิธีเข้าถึงความจริง: จุดเน้นและการใช้ต่างที่ทำให้ห่างไกลกันฝ่ายวิทยาศาสตร์ ตอนต้นเป็นความรู้ล้วนๆเน้นข้างนอก ส่วนพุทธศาสนานับเชื่อมโยงกับตัวมนุษย์ ต่อมาเน้นเพื่อการเอาประโยชน์ เน้นพิชิตธรรมชาติ หาประโยชน์จากธรรมชาติ ส่วนพุทธศาสนานับเพื่อการนำมาพัฒนามนุษย์ หัวข้อใหญ่ถัดมาคือ สุดแดนวิทย์ เข้ามาจ่อแดนจิตโดยเริ่มหัวข้อย่อยแรกด้วยเรื่องก้าวยิ่งใหญ่สู่ความตระหนักรู้ในขีดวิสัยของวิทยาศาสตร์ โดยในส่วนนี้จะพูดถึงเรื่องขอบเขตหรือขีดจำกัดของความรู้หรือขอบเขตการเข้าถึงความจริงของวิทยาศาสตร์ โดยมีรูปแบบเขตแดนของการเข้าใจ สัจภาวะแห่งโลกวัตถุกับเขตแดนของจิตนั้น ๒ แดน คือ ความจริงทางด้านโลกวัตถุภายนอกกับแดนของจิตทั้งหมด เปรียบได้กับ (๑) เป็นสองด้านของเหรียญกลมอันเดียวกัน, (๒) เป็นวงเล็กและวงใหญ่ของวงกลมอันเดียวกัน หากจำกัดอยู่ในขอบเขตเดิม ด้วยท่าที่เช่นนี้ทำให้วิทยาศาสตร์กลายเป็นวิชาชำนาญเฉพาะอย่าง ไม่สามารถเข้าถึงสัจธรรมทั้งหมดได้ หัวข้อย่อยถัดมาคือ โลกวัตถุ: แดนตัวเองที่วิทยาศาสตร์ยังไม่จับ โดยแบ่งออกเป็นสี่พวก คือ พวกหัวเก่า ยืนยันว่าวิทยาศาสตร์สามารถตอบความจริงได้ทุกอย่าง พวกวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ยอมรับว่าวิทยาศาสตร์ ไม่อาจอธิบายเขตแดนของจิตได้ พวกที่ถือว่าฟิสิกส์สอดคล้องกับศาสนาตะวันออก และเป็นพวกที่เห็นว่าแดนวัตถุของฟิสิกส์เป็นความ

จริงที่อยู่ในระดับควบคุมฝ่ายจิต ก้าวเข้าไปสู่แดนจิตใจ หัวข้อย่อยข้อถัดไป คือเรื่องเกี่ยวกับ จริยธรรม: ด้านหน้าที่รอประลองของแต่นามธรรมแห่งจิต ด้านหน้าที่รอประลองเป็นเรื่องของคุณค่า จริยธรรมต้องมีสัจธรรมเป็นฐาน คือสอดคล้องกับเหตุปัจจัยที่ถูกต้อง

หัวข้อถัดมาคือ วิทยาศาสตร์: ต้นวงจรที่เผลอไปจากมนุษย์ กล่าวว่าย่ด้วยจิตใจนี้เองวิทยาศาสตร์จึงเกิดขึ้นได้ และเจริญสืบมาเพราะกระบวนการทางจิตนั้นควบคู่ไปกับการหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หัวข้อย่อยถัดมาคือ ศาสนาที่เป็นฐานกำเนิดของวิทยาศาสตร์ ด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ต้องอาศัยศรัทธา ความเชื่อมั่น ความรู้ เป็นต้น ด้วยหัวใจเช่นนี้ทำให้วิทยาศาสตร์มีคุณค่า หัวข้อถัดมาคือ สู่การยอมรับคุณค่าและประสบการณ์อินทรีย์ที่ ๖ ด้วยมนุษย์มีเจตจำนงทำให้มนุษย์ดำรงชีวิตไม่ได้หากปราศจากคุณค่าและวิทยาศาสตร์ก็ต้องเข้ามาสังเกตการทดลองจากประสบการณ์การทำงานตรงในทางจิตใจถือเป็นการสังเกต ทดลองหาความจริงของกฎธรรมชาติ

๓. หลักการที่ใช้ในการคิดวิเคราะห์

ในการค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ ผู้วิจารณ์ได้นำหลักการทางพุทธศาสนาวิเคราะห์และเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างภายใต้ประเด็นต่างๆ อาทิเช่น การจุดร่วมระหว่างพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ ความแตกต่างระหว่างศาสตร์ทั้งสอง เป้าหมายของศาสนาและวิทยาศาสตร์และข้อจำกัดของวิทยาศาสตร์และศาสนา โดยใช้หลักพิจารณาเขตแดนความรู้ การให้ความสำคัญเรื่องของคุณค่า และวิธีการและเป้าหมาย ที่พุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ใช้ โดยเน้นที่การให้คำตอบของแต่ละศาสตร์ ผู้วิจารณ์ได้เน้นเรื่องหลักการของการใช้เหตุผลซึ่งดำเนินไปพร้อมกับการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์และการพัฒนามนุษย์จะเป็นตัวบอกขอบเขตการนำความรู้ในกฎธรรมชาติมาใช้มาใช้เป็นฐานในการอธิบาย

โดยหลักการของเหตุผลที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ การใช้หลักเหตุผลนิรนัยและอุปนัย โดยหลักเหตุผลแบบนิรนัยเป็นการคิดแบบวิทยาศาสตร์ว่าไปตามเหตุและผลของความคิดตามหลักการของพระพุทธศาสนาในตัวละครที่เป็นนามธรรมซึ่งมีหลักฐานแน่ชัดสามารถพิสูจน์ได้โดยธรรมที่นำมาใช้ คือ ธรรมนิยาม ซึ่งเน้นถึงการรู้ธรรมชาติด้วยปัญญาและยังเน้นย้ำถึงคุณค่าและการให้ความสำคัญในทิศทางที่แตกต่างกันระหว่างวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนา และในกรณีของวิทยาศาสตร์ที่ใช้หลักเกณฑ์ของอุปนัยมา

ช่วยในการคิดวิเคราะห์ ในพุทธศาสนาก็มีหลักฐานที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้คือ หลักกาลามสูตรคือการสอนให้พิจารณาในเชิงประจักษ์^๒

๔.บริบทของงาน

หนังสือเล่มนี้ได้บรรยายโดยเริ่มการสำรวจว่ามนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับทั้งธรรมชาติและวิทยาศาสตร์อย่างไร โดยเน้นความรับผิดชอบทางจริยธรรมที่มาพร้อมกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีการโต้แย้งกันว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน และจำเป็นต้องพิจารณาผลกระทบทางจริยธรรมของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์อย่างรอบคอบ นอกจากนี้ ข้อความยังเจาะลึกถึงการเปรียบเทียบระหว่างศาสนากับวิทยาศาสตร์ โดยเน้นถึงความสำคัญของคุณค่าทางศีลธรรมในการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์

โดยเนื้อหาในส่วนแรก ผู้เขียนเริ่มด้วยการเปิดประเด็นเกี่ยวกับความเป็นไปของวิทยาศาสตร์ โดยเริ่มจากข้อสงสัยทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมองว่าวิทยาศาสตร์นั้นเป็นสิ่งแปลกหน้ากับธรรมชาติ เนื่องจากวิทยาการทางวิทยาศาสตร์ทำให้มองว่าธรรมชาติและวิทยาศาสตร์จัดอยู่คนละพวก แต่แท้จริงแล้ววิทยาศาสตร์นั้นคือ การศึกษาธรรมชาติ ซึ่งประเด็นเรื่องความแปลกแยกระหว่างธรรมชาติและวิทยาศาสตร์ ตัวการที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดนี้คือ มนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นผู้นำวิทยาศาสตร์เข้าไปสู่ธรรมชาติ ผู้เขียนได้บรรยายเกี่ยวกับการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาใช้ โดยให้พิจารณาแยกแยะระหว่างการนำเทคโนโลยีมาใช้ทำเพื่อประโยชน์กับเทคโนโลยีเพื่อหาประโยชน์ ซึ่งต้นเหตุของปัญหานั้นก็คือมนุษย์ ลูกหลานกลายมาเป็นประเด็นปัญหาทางศีลธรรมและจริยธรรม นำมาสู่ภัยอันตรายที่ย้อนกลับเข้ามาสู่ตัวมนุษย์เอง

ดังนั้นวิทยาศาสตร์มีคุณค่าในด้านคุณประโยชน์ แต่ให้พิจารณามุมมองในการพิจารณาประเด็นเกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ของวิทยาศาสตร์ว่ามองผ่านช่องทางไหน ซึ่งคนโดยส่วนมากมักมองผ่านเทคโนโลยี ดังนั้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงพึ่งพาอาศัยกัน ในด้านขอบเขตของวิทยาศาสตร์ มองว่าอยู่ที่โลกวัตถุ ซึ่งแง่ของการพิสูจน์อยู่ภายใต้ขอบเขตของอินทรีย์ ๕ และจุดกำเนิดของวิทยาศาสตร์คือความไม่รู้ในความจริงของธรรมชาติ ซึ่งความคิดนี้เป็นเหมือนตัวผลักดันให้เกิดวิทยาศาสตร์และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ขึ้น โดยผู้เขียนย้ำว่า จุดกำเนิดของวิทยาศาสตร์อยู่ที่ใจของมนุษย์อยู่ที่ความไม่รู้และศรัทธาหรือความเชื่อ

^๒ พระดิลกวิมล ราชกุล, พระพุทธเจ้าสอนอะไร, แปลโดย รศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกสรและคณะ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), ๒๐-๒๗.

ซึ่งอยู่ภายใต้ระบบคุณค่าที่ครอบงำไว้ ๒ อย่างที่แฝงไว้เป็นค่านิยมและเป็นแรงจูงใจเบื้องหลังความเจริญของวิทยาศาสตร์ตลอดมาคือ (๑) ความคิดที่จะพิชิตธรรมชาติ หรือการที่มนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติ และ (๒) ความเชื่อว่า ความสุขของมนุษย์อยู่ที่การมีวัตถุปรนเปรอพร้อมๆ กัน แนวคิดนี้มาจากการแก้ไขปัญหาความขาดแคลนซึ่งมีปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ตะวันตก เมื่อแนวคิดทั้งสองหลอมรวมกันจนกลายมาเป็นความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ระหว่างวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติและมนุษย์ คือถูกใช้เป็นเครื่องสนองความต้องการของมนุษย์ แล้วก็เกิดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในลักษณะที่มนุษย์กระทำต่อธรรมชาติแบบเอาเปรียบโดยใช้ความรู้วิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือ

จากแนวคิดทั้งสองข้างต้นยังมีแนวคิดที่เสริมให้เกิดปัญหาหนักตามมา คือ (๑) ทศนคติแบบขำนาญพิเศษเฉพาะด้าน โดยมองแต่ละสิ่งแยกส่วนว่าเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะส่วน และ (๒) ทศนคติที่ว่า จะแก้ปัญหาจริยธรรมได้โดยไม่ต้องใช้ปัจจัยหรือวิธีการทางจริยธรรม โดยมองการแก้ปัญหาทางศีลธรรมสามารถแก้ได้ด้วยวิธีการทางวัตถุ ไม่ต้องพัฒนามนุษย์ ไม่ต้องพัฒนาจิตใจ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าวิธีการมองข้างต้นทำให้วิทยาศาสตร์ไม่อาจบรรลุความเป็นวิทยาศาสตร์ที่แท้จริงหรือสมบูรณ์ ซึ่งปรากฏแฝงในยุคอุตสาหกรรม ถัดมาผู้เขียนได้นำผู้อ่านเข้าสู่ความเข้าใจ เรื่องของศาสนาและพัฒนาการของศาสนา

เพื่อมองให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างระหว่างวิทยาศาสตร์และศาสนา อันนำมาสู่ประเด็นการเปรียบเทียบเชิงเหตุผล โดยเริ่มจากศาสนานั้นมีกำเนิดมาจากความกลัวภัยธรรมชาติ ซึ่งจุดบรรจบระหว่างศาสนากับวิทยาศาสตร์นั้นเกิดจากธรรมชาติ โดยฝ่ายศาสนาเฝ้ารอณา จะพ้นภัย ส่วนวิทยาศาสตร์คือ การเฝ้ารอณาที่จะรู้ความจริงของธรรมชาติ ซึ่งศาสนามีสิ่งที่เรียกว่าศรัทธาเป็นตัวหลอมรวมความคิดความเชื่อให้ผู้คนยึดถือและทำตามอย่างตายตัวและไม่มีข้อสงสัย ซึ่งต่างจากวิทยาศาสตร์ตรงที่วิทยาศาสตร์ใช้วิธีการแห่งปัญญาซึ่งมีชื่อเฉพาะว่า “วิธีวิทยาศาสตร์” (Scientific method) โดยคำตอบที่ได้จากวิทยาศาสตร์เป็นแบบเบ็ดเตล็ดซึ่งแตกต่างจากการให้คำตอบของศาสนาคือการให้คำตอบแบบเบ็ดเสร็จซึ่งเชื่อว่าเป็นความจริงพื้นฐานของโลกและชีวิต ผู้เขียนได้กำหนดคำตอบที่ได้โดยการเทียบเคียงความรู้ ๓ ประเภท

โดยวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถให้คำตอบได้ โดยต้องรอการพิสูจน์ก่อน ส่วนคำตอบของศาสนาจะให้คำตอบแบบเด็ดขาด ไม่ต้องรอการพิสูจน์ และในกรณีที่มีการพยายามให้คำตอบในระหว่างที่ยังพิสูจน์ไม่ได้โดยเอาความคิดเหตุผลแทนการพิสูจน์ไปก่อนนั้นอยู่ในเขตแดนของปรัชญาความแตกต่างระหว่างศาสนาทั่วไปกับพุทธศาสนานั้น ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ว่าพุทธศาสนานั้นเป็น พุทธศาสนาธรรมชาติ มีจุดสนใจอยู่ที่ตัวมนุษย์โดยมุ่ง

ปัญหาที่เกิดขึ้นแก่มนุษย์เช่นเดียวกับศาสนาทั่วไป แต่แตกต่างที่มองต้นตอของปัญหาที่กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยทั้งหมด โดยมีได้เกี่ยวกับเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจดลบันดาลภายนอกโดยใช้ศรัทธาเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์เช่นเดียวกับศาสนาอื่นๆ ซึ่งพุทธศาสนามีจุดโดดเด่นที่ใช้ปัญญาเป็นตัวโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ไปหาต้นกำเนิดของทุกข์ ซึ่งมีจุดประเด็นหลักอยู่ที่ การกระทำของมนุษย์ โดยเรียกว่า “กรรม” ซึ่งจุดสำคัญอยู่ที่ (๑) ถือนหลักกฎธรรมชาติ, (๒) ประกาศอิสรภาพของมนุษย์, (๓) เอาปัญญามาแทนศรัทธา ในส่วนถัดมาผู้เขียนได้พยายามนำเสนอเกี่ยวกับจุดร่วมของพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ ซึ่งอยู่ในหัวข้อหลักที่ว่า พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ความต่างในความเหมือน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีประเด็นแยกออกจากศาสนาอื่นๆ ในประเด็นเรื่องศรัทธา

ซึ่งพุทธศาสนาองศรัทธาเพียงขั้นต้นและใช้ศรัทธาเป็นเพียงสื่อนำปัญญาคือใช้เป็นแรงชักนำให้คนสนใจเข้าไปหาและเริ่มต้นสืบสาวหาความรู้ในเรื่องนั้น ซึ่งศาสนาอื่นๆจะนำถูกจัดศรัทธาไว้ในประเภทที่ ๑ เป็นศรัทธาแบบปิดกั้นปัญญา โดยใช้วิธีการปลูกเร้าหรือแม้แต่การบังคับให้เชื่อ จุดร่วมระหว่างศาสนาพุทธและวิทยาศาสตร์ได้นำศรัทธามามีบทบาทที่ส่งผลต่อปัญญา ผู้เขียนได้เปรียบเทียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์กับความเชื่อทางศาสนา อภิปรายแนวทางพุทธศาสนาในการขจัดความทุกข์ทรมานและความรู้ของมนุษย์ และสำรวจจุดตัดระหว่างวิทยาศาสตร์และศาสนาโดยละเอียด ข้อความเน้นถึงความสำคัญของจริยธรรมในศาสนาและเน้นย้ำถึงความแตกต่างระหว่างปรัชญาพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ เน้นการเน้นหลักศีลธรรมและจริยธรรมในศาสนา ตรงกันข้ามกับวิทยาศาสตร์ที่เน้นกฎธรรมชาติ

นอกจากนี้เนื้อหายังสำรวจความเหมือนและความแตกต่างระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้และความเข้าใจความเป็นจริง ในแนวคิดเรื่องมนุษย์เป็นศูนย์กลางในสาขาวิชาทั้งสองและแนวทางที่แตกต่างกันในการเข้าถึงความรู้และความจริง นอกจากนี้ เนื้อหายังเจาะลึกถึงวิธีคิดของชาวพุทธ โดยสรุปวิธีรับรู้และทำความเข้าใจความจริง ๑๐ วิธี โดยให้ตัวอย่างวิธีการ ๓ วิธี เปรียบเทียบแนวทางทางพุทธศาสนาในการทำความเข้าใจความเป็นจริงกับวิธีทางวิทยาศาสตร์ และอภิปรายความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรม คุณธรรม และวิทยาศาสตร์ ผู้เขียนเน้นย้ำถึงความสำคัญของการปลูกฝังกรอบความคิดทางวิทยาศาสตร์ในพระพุทธศาสนา และแนะนำว่าทั้งวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนามีหลักการพื้นฐานของการแสวงหาความเป็นเหตุเป็นผลร่วมกัน เนื้อหาสรุปโดยเน้นความแตกต่างระหว่างวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนาในแง่ของการแสวงหาความรู้และแนวทางในการดำเนินชีวิต

หนังสือเล่มนี้ยังตรวจสอบประเด็นเรื่องคุณค่าทางวิทยาศาสตร์ โดยอ้างว่าวิทยาศาสตร์ไม่ได้ไร้คุณค่า แต่คุณค่านั้นมีอยู่ในตัวและขับเคลื่อนความก้าวหน้าทาง

วิทยาศาสตร์ โดยระบุคุณค่า ที่แท้จริงและคุณค่าที่สร้างขึ้น โดยเสนอนักวิทยาศาสตร์ ควรแสวงหาความรู้ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่แท้จริง หนังสือเล่มนี้ยังกล่าวถึงค่านิยม สามประการที่นักวิทยาศาสตร์ควรยึดถือและเสนอแนะว่าวิทยาศาสตร์ควรสอดคล้องกับ ค่านิยมเหล่านี้ โดยเสนอว่าการพัฒนาวิทยาศาสตร์ในลักษณะที่ส่งเสริมความสุขที่แท้จริง และเป็นประโยชน์ต่อสังคมเป็นทางออกในการละทิ้งแนวคิดเรื่องการพิชิตธรรมชาติ สุดท้ายนี้ได้กล่าวถึงการขาดรากฐานและความเข้าใจด้านวิทยาศาสตร์ในประเทศไทย โดย เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการปลูกฝังวัฒนธรรมการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และพฤติกรรม ทางจริยธรรม

ผู้วิจารณ์ได้ศึกษารากฐานของศาสนาและวิทยาศาสตร์จนนำไปสู่บริบทของ พุทธศาสนาซึ่งมีจุดที่แตกต่างกับศาสนาอื่นที่นับถือพระเจ้า เนื่องจากศาสนาพุทธเป็น ศาสนาที่ใช้เหตุผล หนังสือเล่มนี้ได้บรรยายว่าศาสตร์ทั้งสองศาสตร์มีที่มาอย่างไร โดยเปิด ประเด็นเรื่องของการมีศรัทธาภายใต้บริบททางศาสนาและวิทยาศาสตร์ และกำเนิดและ พัฒนาการของวิทยาศาสตร์ที่ทำให้แตกต่างไปจากศาสนา จุดกำเนิดของวิทยาศาสตร์คือ ความใฝ่รู้ในความจริงของธรรมชาติ ซึ่งความคิดนี้เป็นเหมือนตัวผลักดันให้เกิดวิทยาศาสตร์ และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ขึ้น ส่วนพุทธศาสนานั้นเน้นการแก้ปัญหาชีวิต ซึ่งการ แก้ปัญหาเป็นไปด้วยการพัฒนาปัญญาของมนุษย์ ซึ่งในหนังสือได้พยายามนำเสนอการ เปลี่ยนแปลงของศาสนาทั่วไปจากศรัทธาเป็นสื่อนำสู่ปัญญา ด้วยการสะท้อนให้เห็นถึง ความจริงแท้ถึงงามสูงสุดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิทยาศาสตร์ มิได้มองธรรมชาติด้วยมุมมองเช่นนั้น คือมิได้เน้นถึงความเป็นมนุษย์และคุณค่า ทิศทางของ หนังสือ จะทำให้เห็นว่าพุทธศาสนานั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งหากศึกษาลงไปลึกๆจะพบว่า สามารถแก้ปัญหาในแต่ละด้าน ภายใต้โลกที่มีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยใช้พุทธ ศาสนาเป็นพื้นฐานในการสร้างการควบคุมเป้าหมายของวิทยาการทั้งสองให้เป็นไปอย่าง เหมาะสมไม่นำปัญหาตามมาสู่โลกและธรรมชาติ

๕. บทวิจารณ์

เมื่อย้อนกลับสู่จุดเริ่มต้นของหนังสือเล่มนี้ ซึ่งเป็นปฐกถาที่ได้ถูกถ่ายทอด ออกมาในหัวข้อ พุทธศาสนาในฐานะที่เป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ ด้วยท่านเป็นพระรูป หนึ่งที่ออกมามองวิทยาศาสตร์และเป็นผู้ศึกษาศาสนาและใช้ธรรมะในการดำเนินชีวิตอยู่ แล้วทำให้สามารถอธิบาย แก่ผู้ฟังได้เข้าใจง่าย และท่านได้เสนอว่า ด้วยหัวข้อเป็นเพียง หัวข้อและไม่ได้เน้นว่าพุทธศาสนา เป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์แต่อย่างใดหรือจริงแท้ หรือไม่ แต่ท่านผู้อธิบายได้วินิจฉัยไว้เพื่อให้เป็นปัญญาแก่ผู้ฟังหรือผู้อ่าน จากเนื้อหาของ หนังสือที่ปรากฏนี้ทำให้ผู้วิจารณ์มีความประสงค์ในการเสนอข้อวิจารณ์ ๒ ประเด็นสำคัญ

คือ ประเด็นที่เห็นด้วย และประเด็นที่เป็นข้อสังเกตที่ท่านได้ให้ไว้แก่ ผู้รับฟังหรือผู้อ่านโดยเสนอทั้งมุมมองว่าวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนานั้นต่างมีเส้นทางของตนอยู่แล้ว ซึ่งต่างก็มีจุดแยก จุดต่างและจุดเหมือน ดังนั้นการวิจารณ์หนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์จะใช้เหตุผลคือ เหตุผลนิรนัยและอุปนัยโดยมีหลักฐานที่ชัดเจนเพื่อใช้เป็นหลักฐานสนับสนุนความคิดของผู้วิจารณ์

ซึ่งเป็นประเด็นในมุมมองของผู้วิจารณ์ที่มีความสนใจในเรื่องนี้ผู้วิจารณ์จะได้แสดง ความคิดเห็น ดังนี้จากอ่านหนังสือเรื่องนี้จึงสรุปข้อวิจารณ์ได้ดังนี้

๕.๑ ประเด็นที่ผู้วิจารณ์เห็นด้วยทั้งหมดมี ๖ ประเด็น คือ

๑) เป็นการเสนอแนวคิดที่เกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้ โดยใช้วิธีการแบ่งโดยใช้คำตอบที่เบ็ดเสร็จเกี่ยวกับความจริงพื้นฐานของธรรมชาติหรือของโลกมาเป็นแกนหลักในการแบ่ง โดยแบ่งออกเป็นสามสาขาหลักๆในการให้คำตอบที่แตกต่างกัน โดยวิทยาศาสตร์จะมีลักษณะที่ยังไม่ให้คำตอบ โดยต้องรอการพิสูจน์ก่อน ถัดมาคือ ศาสนาให้คำตอบแบบเด็ดขาดไปเลย ไม่ต้องรอ การพิสูจน์ และปรัชญามาจากการที่พยายามให้คำตอบ ในระหว่างที่ยังพิสูจน์ไม่ได้โดยเอาความคิดเหตุผลแทนการพิสูจน์ไปก่อน ซึ่งการจัดแบ่งเช่นนี้ทำให้เข้าใจการปฏิบัติการของแต่ละศาสตร์ว่าควรดำเนินไปทิศทางใดทำให้สามารถเข้าใจและแบ่งแยกได้ถูกต้อง

๒) หนังสือเล่มนี้มีความสอดคล้องกับหลักการบูรณาการระหว่างวิทยาศาสตร์และ พุทธศาสนาที่เน้นย้ำถึงความเป็นรากฐานของพุทธศาสนาในวิทยาศาสตร์ โดยมีได้มุ่งไปที่การโจมตีแต่แสดงให้เห็นถึงหลักการและวิธีคิดที่วิทยาศาสตร์มีแนวโน้มไปในทางที่พุทธศาสนาเป็นแต่แตกต่างในเป้าหมายและวิธีการ โดยวิทยาศาสตร์จะเน้นเรื่องของอินทรีย์ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการพิสูจน์ความจริง และพุทธศาสนาซึ่งเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีคิดที่เน้นการใช้เหตุผลทางปัญญานั้น การหาคำตอบทั้งภายในและภายนอกจิตใจและการแก้ไข้ปัญหา พุทธศาสนาจึงมีความทันสมัยในการนำมาบูรณาการทั้งทางความรู้ วิธีคิดและการปฏิบัติที่เข้ากันกับในสังคมได้เป็นอย่างดี

๓) มีการอธิบายศัพท์ให้เข้าใจในทางวิชาการแก่ผู้อ่านมากขึ้นด้วยการอธิบายศัพท์ต่างๆ ให้เข้าใจในความหมายจนนำไปสู่การมองเห็นความแตกต่างระหว่างวิทยาศาสตร์ ศาสนาและพุทธศาสนา เช่นคำว่า หลักการทั่วไปคืออะไร, กฎธรรมชาติคืออะไร ประกอบไปด้วยอะไรบ้าง, วิธีการแบบโยนิโสมนสิการคืออะไร มีลักษณะเป็นอย่างไร โดยผู้เขียนได้อธิบายเนื้อหาและแสดงความสำคัญพร้อมทั้งยกตัวอย่างเนื้อหาที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้อย่างถ่องแท้และเข้าใจใน แต่ละประเด็นที่ผู้เขียนต้องการเชื่อมโยงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

๔) ความเป็นมาและการให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของคุณค่าและการจัดแบ่งระบบคุณค่าระหว่างวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนา ซึ่งอธิบายได้อย่างเป็นระบบ โดยจะเห็นว่าวิทยาศาสตร์นั้นเริ่มแรกมิได้สนใจเรื่องของคุณค่าแต่แท้ที่จริงมีความเกี่ยวพันด้านคุณค่ามาแต่ต้น ผู้เขียนได้เน้นให้วิทยาศาสตร์จะอย่างไรให้ระบบคุณค่าของวิทยาศาสตร์มีความชัดเจน ซึ่งผู้เขียนได้แบ่งคุณค่า ที่นักวิทยาศาสตร์ต้องเกี่ยวข้องออกเป็น ๓ อย่าง ซึ่งปรากฏในหน้า ๑๗๗ คือ คุณค่าสามัญ ซึ่งเป็นกิจกรรมในชีวิตต่างๆ ที่นักวิทยาศาสตร์สามารถมีได้เหมือนคนปกติทั่วไป, คุณค่าที่ยึดถือเป็นหลักและมีอิทธิพลในการครอบงำในวงการแห่งวิชาการของตน คือความคิดที่จะพิชิตธรรมชาติหรือค่านิยมอุตสาหกรรมที่เน้นเรื่องของความสุข และสุดท้ายคือคุณค่าสูงสุดที่วิทยาศาสตร์จะพึงยึดถือมองตัวเองเป็นหนึ่งในเดียวกับหมู่มวลมนุษย์ เป็นคุณค่าของมนุษย์ทั้งหมด แต่วิทยาศาสตร์ในขั้นนี้ยังก้าวไปไม่ถึง ซึ่งทำให้ผู้อ่านมองเห็นถึงสิ่งที่วิทยาศาสตร์ยังต้องพัฒนาและปรับปรุงเพื่อให้ไปถึงโดย มีหลักฐานมารองรับว่าวิทยาศาสตร์มีการจัดวางระบบภายใต้คุณค่าเหล่านั้น

อีกทั้งการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถนำไปให้ถึงแก่นความจริงได้ เราเพียงรับรู้ได้เพียงสัญลักษณ์ ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่พระพุทธเจ้าสอน ได้ให้ไว้ในหนังสือที่พระพุทธเจ้าสอนอะไร "โดยเน้นว่าเป็นเพียงถ้อยคำ สัญลักษณ์แทนความคิดและสัญลักษณ์เหล่านี้ก็ไม่สามารถถ่ายทอดในลักษณะจริงแท้ได้"^๓

๕) ทำให้ทราบหลักการของจุดกำเนิดของศาสนาทั่วไปและศาสนาพุทธ โดยศาสนาทั่วไปมีต้นกำเนิดมาจากภัย คือความกลัวภัย ได้แก่ เทวดา แต่พุทธศาสนาต้นกำเนิดของทุกข์ ได้แก่ ความไม่รู้เข้าใจกฎธรรมชาติ ถัดมาคือตัวโยงไปสู่กำเนิดในศาสนา คือ ศรัทธา ในศาสนาอื่นๆแทบทุกศาสนาสร้างขึ้นด้วยอาศัยศรัทธา^๔ แต่ในพุทธศาสนาเปลี่ยนมาเป็นปัญญาที่รู้เข้าใจกฎธรรมชาติ และตัวกำหนดผลในศาสนาทั่วไป คืออำนาจบันดาล แต่ในพุทธศาสนาเปลี่ยนมาเป็นการกระทำของมนุษย์ ซึ่งพุทธศาสนามุ่งเน้นไปที่หลักกรรม ซึ่งการที่พุทธศาสนาถือเอาหลักกฎธรรมชาติ ประกาศอิสรภาพมนุษย์ และเอาปัญญามาแทนศรัทธา นำมาสู่การมองต่างในทางศาสนาโดยมองว่า พุทธศาสนามีใช้ศาสนาในความหมายของชาติตะวันตก

๖) ผลกระทบที่เกิดภายใต้ความท้าทายของสังคมในประเด็นเรื่องของการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้จนกลายเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในโลก ซึ่งเป็นที่ยอมรับได้

^๓ พระดับบลิว ราหุล, พระพุทธเจ้าสอนอะไร, แปลโดย รศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกสรและคณะ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑.

^๔ เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๑-๔๒.

ว่าโลก ทุกวันนี้กำลังประสบปัญหาวิกฤติได้รับผลกระทบจากวิทยาศาสตร์ประยุกต์และเทคโนโลยีจนเกิด ภัยธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ เช่นการใช้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีในทางการแพทย์ การใช้เทคโนโลยีที่ผลต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถนำไปสู่ประเด็นปัญหาในทางจริยธรรมได้

๕.๒) ประเด็นที่ผู้วิจารณ์เห็นข้อสังเกต มีอยู่ ๒ ประการ คือ

๑) ข้อสังเกตเกี่ยวกับมุมมองความรู้ของวิทยาศาสตร์และการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หนังสือเล่มนี้โยงประเด็นโดยเน้นเกี่ยวกับความจริงที่วิทยาศาสตร์ นั้นค้นหาคืออะไร โดยนำเสนอเพิ่มเติมในแต่ละประเด็นที่ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้หรือไม่ยากเกินไป โดยทำเพียงเสริมแต่งเป้าหมายที่วงการวิทยาศาสตร์ต้องพิจารณาเท่านั้น จึงไม่ได้เจาะลึกไปถึงเนื้อหาที่ยากแก่การเข้าใจ ในประเด็นที่ผู้วิจารณ์ได้สังเกตเห็นคือ ประเด็นความขัดแย้งระหว่างวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ดูเหมือนอิงอาศัยกันแต่สุดท้ายก็ผลักไสกันไปมาถึงที่มาของโทษที่เกิดขึ้น และข้อสังเกต ที่ท่านให้ไว้ในเบื้องต้นในประเด็นเรื่องการค้นหาความจริงระหว่างวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนา

ผู้วิจารณ์เห็นว่าวิธีการหาคำตอบของวิทยาศาสตร์หรือกระบวนการในการค้นหาความจริงนั้นแทบไม่เหมือนกันเลยระหว่างพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ จากการที่ผู้เขียนมองว่าพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ แต่กลับพบว่าศาสตร์ทั้งสองมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงในลักษณะของการค้นหาความจริง ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวไว้เป็นหลักฐานในหนังสือหน้า ๖๑ ที่ระบุว่า วิทยาศาสตร์เป็นความเพียรพยายามที่จะพิสูจน์ความจริงที่ศาสนาบอกล่วงหน้าไว้เท่านั้น เมื่อมองเช่นนี้ดูจะมีจุดบรรจบร่วมกัน แต่เมื่อมองต่อไปกลับพบว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในการค้นหาความจริงนั้นยังมีปรากฏในเรื่องของขีดจำกัดในการเข้าถึงความจริง ซึ่งเป็นความจริงขั้นสุดท้ายที่ศาสนาได้บอกไว้ อีกประการเรื่องหลักประกาศอิสรภาพของมนุษย์

ผู้วิจารณ์เห็นว่าวิทยาศาสตร์เมื่อประสานเข้ากับเทคโนโลยียังคงทำให้มนุษย์ตกเป็นทาสทางวัตถุ วิทยาศาสตร์นั้นไม่อาจหลุดพ้นจากโลกทางวัตถุได้ เป็นตัวกระตุ้นกิเลสตัณหา อุปาทานและให้หลงไปกับวัตถุเครื่องมือที่สะดวกสบายต่างๆ วิทยาศาสตร์ได้ถูกแบ่งออกเป็นสองสาขา ได้แก่ วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์คือ วิทยาศาสตร์ทดลองและท่านได้เอาศาสตร์ทั้งสามสาขามาเปรียบเทียบ ได้แก่ วิทยาศาสตร์ ปรัชญาและศาสนา ซึ่งวิทยาศาสตร์ต้องรอการพิสูจน์ ต้องทดลองจึงจะได้ผลของการเอามา ส่วนปรัชญานั้นแสวงหาความรู้ แสวงหาการคาดคะเนเอง ความจริง แบ่งออกเป็นปรัชญา อภิปรัชญาและจริยศาสตร์ แต่ว่าศาสนานี้คือ มีผลชัดเจนเลยที่นี้วิทยาศาสตร์ก็จะแตกออกเป็นสองสาขาใหญ่ๆ สาขาที่หนึ่งคือสาขาบริสุทธิ์ อย่างเช่นฝนตก พายุร้อน วิทยาศาสตร์ก็ต้องพิสูจน์ในส่วนกายภาพว่า ทำไมฝนถึงตก ทำไมฟ้ามันถึงร้อง ที่นี้มันต้องมีเครื่องมือในการพิสูจน์ มัน

ต้องมีเครื่องมือในการทดลอง ที่นี้ผลการทดลองออกมายังไวก่เป็นไปตามเครื่องมือ นั้น
คือวิทยาศาสตร์สายบริสุทธิ์ ที่นี้ถ้าวิทยาศาสตร์สายประยุกต์นั้นสามารถแตกออกมาได้
จำนวนมาก เช่นการประยุกต์ ด้วยเหตุที่มีเทคโนโลยีวิทยาศาสตร์การแพทย์ มีวิทยาศาสตร์
รถไฟฟ้า มีระบบดิจิทัล ถ้ามองว่าวิทยาศาสตร์ประยุกต์ซึ่งนี้ล้วนมีเทคโนโลยี ซึ่งเทคโนโลยี
ตรงกับกิเลสตัณหาของมนุษย์ มันก็ไปสนองตัณหาของมนุษย์ ที่จริงแล้ววิทยาศาสตร์สาย
ประยุกต์ก็ผลิตเครื่องมือต่างๆเพื่อความสะดวกให้แก่มนุษย์เพื่อให้มีความสุข คือใช้ประ
โยชน์ไปในทางที่ดีมันก็ดี แต่ทว่ามนุษย์ส่วนมากมีกิเลสจึงนำสิ่งเหล่านั้นไปสนองความ
ต้องการเสพบริโภคจึงกลายเป็นว่าวิทยาศาสตร์สายประยุกต์ อันกลายเป็นมนุษย์เอาไปเป็น
การแสวงหาประโยชน์จากมัน ดังนั้นการที่มนุษย์จะปราศจากอริสราภาก็เพราะมนุษย์
นำวิทยาศาสตร์สายประยุกต์ อันมีเทคโนโลยีมาใช้เพื่อสนองต่อกิเลส คือ ความต้องการ
ตรงนี้ท่านอธิบายตรงนี้ เพราะฉะนั้นผู้วิจารณ์เห็นว่าในการพิจารณาแต่ละประเด็นผู้อ่าน
อาจต้องมองกลับไป สักนิดหนึ่งว่าการที่มนุษย์ไม่มีอริสราภาก็เพราะว่ามนุษย์ไปเอา
วิทยาศาสตร์สายประยุกต์ เทคโนโลยี มาสนองความต้องการคือกิเลส มันก็หมดอริสราภ
แต่ว่าพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าให้มนุษย์มีอริสราภาคือ พ้นจากกิเลสพอเป็นอย่างนี้มนุษย์ก็
ไปโทษวิทยาศาสตร์ว่าเป็นตัวให้เกิดกิเลสขึ้นมา ที่จริงนั้นคือเครื่องมือของมนุษย์เอง โดย
เกิดจากมนุษย์ผู้ที่สนใจไปค้นคว้าทดลองสร้างและผลิตตรงนี้มาเพื่อที่จะมีความ
สะดวกสบาย แต่ว่าในเมื่อวิทยาศาสตร์กลายเป็นเครื่องมือของมนุษย์ที่มีกิเลส เพราะฉะนั้น
เมื่อถามว่า มนุษย์นั้นจะมีอิสระหรือไม่นั้น ถ้าจะไม่มีก็เพราะมนุษย์ทำตัวเอง

ผู้บรรยายได้อธิบายในส่วนนี้ออย่างชัดเจนเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจ เพราะฉะนั้นตรงนี้
ผู้วิจารณ์มองว่าท่านผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ได้พยายามแบ่งเนื้อหาให้ผู้อ่านเห็นถึงเจตคติอย่าง
ชัดเจนในแง่เจตคติของวิทยาศาสตร์และเจตคติของพุทธศาสนาซึ่งมีความต่างกัน ซึ่งผู้อ่าน
ต้องระลึกถึงเจตนารมณ์ของผู้เขียนในการบรรยายและเสนอความคิดออกมาในมุมมองทาง
วิทยาศาสตร์โดยใช้ภาษาในการสื่อสารที่เรียบง่าย และเข้าใจได้ ข้อสังเกตประการหนึ่งคือ
เราต้องเข้าใจเจตคติของทั้งวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนา เมื่อทราบแล้วก็จะสามารถเข้าใจ
ระบบคุณค่าในระดับต่างๆได้อย่างชัดเจน ไม่ใช่ข้อคิดในการตัดสินใจหรือนำมาใช้โจมตีกัน
โดยสิ่งที่พระพุทธเจ้าค้นพบนั้นปรากฏอยู่ในธรรมนิยาม เพื่อให้เข้าใจความเป็นจริงโดยการ
เห็น ทุกขัง อนิจจัง อนัตตา ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในทุกข์ หมดความอาลัยยินดีใน
กระแสชีวิตที่เต็มไปด้วยทุกข์ ต่อจากนั้นจิตก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้ง ๓ คือ อาสวะคือ กาม
อาสวะคือภพ และอาสวะคืออวิชชา ตอนนีเรียกว่า อาสวักขยญาณ คือญาณที่ทำให้อาสวะ
หมดสิ้นไป ต่อจากนั้นก็ทรงรู้ชัดว่า ทุกข์ได้ทรงรอบรู้แล้ว สมุทัยทรงละได้เด็ดขาดแล้ว
นิโรธทรงกระทำให้แจ้งแล้ว มรรคทรงบำเพ็ญให้เกิดมีในพระองค์แล้ว พอมาถึงจุดนี้ก็ถือว่า
ว่าได้ตรัสรู้แล้ว รู้จบแล้ว บรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดแห่งการแสวงหาอันยาวนานแล้ว ทรง

เปลี่ยนฐานะจากคนธรรมดา กลายมาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งใช้หลักการทางความคิด โดยใช้หลักอริยสัจ ๔ การเข้าถึงความจริงด้วยการเข้าใจความจริงในสังขารธรรม โดยเข้าใจว่า ทุกข์ของมนุษย์นั้นมีสาเหตุมีที่มา "ซึ่งพระพุทธศาสนานั้นไม่เป็นทั้งทุนนิยม คือมองโลกในแง่ร้าย หรือสุนิยม คือมองโลกในแง่ดี ถ้าจะเป็นอะไรสักอย่าง พระพุทธศาสนานั้นเป็นสังคมนิยม เพราะพระพุทธศาสนานั้นยึดชีวิตคนและโลกทัศน์ตามความจริง"^๕

๒) ประเด็นที่มองว่าพุทธศาสนาไม่เป็นศาสนา ผู้วิจารณ์ได้สังเกตประเด็นหนึ่งที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ โดยในทัศนะของศาสนาอื่นๆที่มีหลักความคิดมุ่งยึดศรัทธา และเชื่อในพระเจ้ามองว่าพุทธศาสนานั้นไม่เป็นศาสนาเพราะขาดศรัทธาและความเชื่อเรื่องเทพเจ้าดลบันดาล และวิทยาศาสตร์ยังได้กล่าวถึงจุดแข็งของพุทธศาสนาเรื่องการนำปัญญามาใช้ในการแก้ไขปัญหาในชีวิต ทำให้ศาสนาอื่นเห็นว่าพุทธศาสนานั้นไม่ใช่ศาสนา แต่เป็นเหมือนวิทยาศาสตร์ที่ยึดหลักการใช้เหตุผล ซึ่งประเด็นนี้ท่านผู้เขียนได้นำเสนอโต้แย้งไว้ด้วยหลักการแห่งปัญญาและวิถีคิดที่แตกต่างจากหลักวิทยาศาสตร์ และศาสนา พุทธยังคงมีเรื่องของศรัทธาอยู่แต่จะมุ่งเน้นเรื่องของศีลธรรม จริยธรรมและคุณค่าต่างๆ พุทธศาสนาจึงมีจุดแยกที่แตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างศาสนาอื่นและวิทยาศาสตร์

ในส่วนของความเป็นวิทยาศาสตร์ท่านผู้บรรยายได้ใช้ภาษาสื่อสารว่า พุทธศาสนาที่จริงแล้วสมมติบัญญัติไม่มีชื่อเรียกว่าพุทธศาสนา แต่วามันมีความเป็นสังขารธรรมซึ่งท่านยกนิยามห้ามาได้แก่ อุดินนิยม พิชนิยม จิตตนิยม กรรมนิยม และพุทธศาสนานั้นในเรื่องของสังขารธรรมในอุปาทาภิกขาภิกขาเว เพราะฉะนั้นพุทธศาสนานี้ก็คือ มีความเป็นสังขารธรรม แต่วามันมนุษย์และพุทธศาสนานี้ต่างจากศาสนาอื่น ตรงที่วิทยาศาสตร์หรือศาสนาอื่นเห็นภัยในธรรมชาติ แต่พุทธศาสนาไม่ใช่ภัยธรรมชาติแต่เป็นภัยของชีวิตนั่นก็คือทุกข์ ทุกข์ของชีวิต ทุกข์โดยตรง เกิดแก่เจ็บตาย ไม่เช่นนั้นพระพุทธเจ้าคงไม่บำเพ็ญบารมีเพื่อที่จะมาเป็นพระพุทธเจ้าเพื่อโปรดสรรพสัตว์ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงมุ่งให้สรรพสัตว์พัฒนาปัญญา แต่ว่าตรงศรัทธา ซึ่งท่านได้บรรยายให้เห็นว่าวิทยาศาสตร์นั้นคนละเส้นทางจากพุทธ และมีเจตคติที่ไม่ดีต่อกัน เช่นว่าวิทยาศาสตร์สายบริสุทธิก็ไม่ถูกกับวิทยาศาสตร์สายประยุกต์ สายประยุกต์ก็ยุ่งทะเลาะกันเอง เพราะว่าไม่เข้าใจกันภายหลังพวกเทคโนโลยีจึงกลับไปต่อว่าฝ่ายวิทยาศาสตร์เห็นว่าเป็นเพราะวิทยาศาสตร์นั้นแหละที่ทำให้มีเทคโนโลยีและทำให้สังคมเป็นอย่างนี้ จึงเกิดข้อสงสัยขึ้น แทนที่จะไปกตัญญูต่อวิทยาศาสตร์ให้เกิดเทคโนโลยีหรือสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย แต่ในวงในของ

^๕ พระดับบลิว ราหุล, พระพุทธเจ้าสอนอะไร, แปลโดย รศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกสรและคณะ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๕.

วิทยาศาสตร์เองหรือวิทยาศาสตร์ที่มีเทคโนโลยีก็มาทะเลาะกันเอง ตรงนี้ทำให้ท่านต้องมาพูดเน้นในเรื่องของเจตคติก็คือ

เรื่องของศรัทธาและปัญญา เพราะฉะนั้นไอส์ไตน์หรืออะไรก็ดีก็พยายามมองในเรื่องของจิตและเรื่องของอนัตตา และสิ่งอำนวยความสะดวกก็มาจากวิทยาศาสตร์ เช่น วิทยาศาสตร์ทางการแพทย์ ซึ่งวิทยาศาสตร์ประยุกต์ก็มีเทคโนโลยีเข้ามาช่วย ตรงนี้ก็เลยอีกทั้งยังสอนให้มนุษย์พัฒนาสติปัญญาของตนเอง และยังมุ่งเน้นการศึกษาความจริงเรื่องของศีลธรรม จริยธรรมหรือเรื่องคุณค่าต่างๆ ที่รวมอยู่ในกระบวนการธรรมชาติ ที่ผู้เขียนบรรยายลักษณะของพุทธศาสนาซึ่งแตกต่างจากศาสนาทั่วไปไว้ในหน้า ๘๑ และยังมุ่งเน้นการสังเกตทดลองจากประสบการณ์ตรงทางจิตซึ่งถือว่าเป็นการสังเกตการณ์การทดลองหาความจริงของกฎธรรมชาติ ที่อธิบายไว้ในหน้า ๑๕๗ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ทำให้พุทธศาสนาแตกต่างจากศาสนาอื่นๆ จนมองว่าไม่ใช่ศาสนา ในประเด็นนี้ผู้วิจารณ์เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาเพราะประกอบด้วยองค์คุณสามประการที่ช่วยเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ให้ดีขึ้น ได้แก่ ศีล สมาธิและปัญญา ซึ่งหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ไม่ทำความชั่วทั้งปวง, ๒) ทำความดีให้ถึงพร้อม และ ๓) ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส ซึ่งสามารถน้อมนำเข้ามาปฏิบัติในชีวิต เกิดธรรมในใจและสามารถนำพาชีวิตให้อยู่ได้อย่างปกติสุข ในทางพุทธศาสนามองว่า มนุษย์มีความเชื่อหรือศรัทธาพื้นฐานที่ว่า มนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาด้านได้สูงสุด จนกลายเป็นการประกาศอิสรภาพให้แก่มนุษย์ ปรากฏในหน้า ๗๕ แต่วิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ถึงขั้นนั้น

๖. ประโยชน์ของงาน

ด้วยที่มาของหนังสือเล่มนี้เป็นปฐกถาของท่านเจ้าคุณพระเทพเวที ในหัวข้อเรื่อง พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ ท่านได้บรรยายหลักการทางวิทยาศาสตร์ในหลายๆ ประเด็นที่มีประโยชน์และคุณูปการต่อชีวิตมนุษย์ และยังสะท้อนให้เห็นโทษของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในทางที่ผิด ในที่นี้ทำให้ผู้อ่านหนังสือเล่มนี้สามารถเข้าใจได้ว่า เราในฐานะมนุษย์ไม่ควรตกเป็นทาสของวัตถุหรือใช้เทคโนโลยีมาสนองต่อกิเลสตัณหาของตนเอง

ในส่วนของในมุมมองทางพุทธศาสนา ผู้อ่านสามารถเข้าใจความเป็นพุทธศาสนาได้โดยง่าย ในสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเป็นหลักพุทธธรรมที่เป็นระบบความรู้ในการเข้าใจแจ้งในสรรพสิ่ง ในฐานะผู้อ่านทั่วไปที่ยังศึกษาพระพุทธศาสนายังไม่เข้าถึงแก่นแท้ก็สามารถเข้าใจบริบทพื้นฐานได้โดยง่าย โดยไม่หลงยึดติดในวัตถุ ใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมปัญญาไม่เป็นทาสของเทคโนโลยี นำเทคโนโลยีมาส่งเสริมเพื่อพัฒนาในชีวิต ในฐานะมนุษย์

ในมุมมองเกี่ยวกับมนุษย์และการมองธรรมชาติของมนุษย์ มีทัศนะที่เป็นกลางมากขึ้น จากแนวคิดเรื่อง man-centered ทำให้เกิดการโต้แย้งทางความคิดในประเด็นเรื่องการพยายามเอาธรรมชาติมาเป็นเครื่องมือรับใช้มนุษย์ และมนุษย์สามารถควบคุมธรรมชาติได้ แต่แท้จริงแล้วหาเป็นเช่นนั้น ซึ่งพุทธศาสนาได้นำเอามนุษย์มาเป็นศูนย์กลางในแง่ที่จะต้องรู้เข้าใจและพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นเหมือนตัวกระตุ้นให้เกิดการสร้างคุณค่าภายในตัวมนุษย์มากกว่าที่จะเน้นเรื่องของวัตถุภายนอก หนังสือเล่มนี้ได้เปิดประเด็นและมุมมองที่หลากหลายในการสะท้อนการสร้างแนวความคิดให้เป็นระบบและจัดวางรูปแบบทางความคิดของแต่ละศาสตร์ให้เป็นระบบมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้ผู้อ่านเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ เช่นเรื่องของสำนักในศาสนาและทราบถึงความแตกต่างระหว่างบัญญัติธรรม จริยธรรมและศีลธรรม

๗. บทสรุป

หนังสือเล่มนี้ได้แบ่งเนื้อหาหลักออกเป็น ๒ ส่วนคือ ในขอบเขตของการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ และส่วนที่สองคือ ในขอบเขตของการศึกษาในทางพุทธศาสนา เป็นเนื้อหาหลัก แต่ในสารบัญผู้เขียนได้แบ่งประเด็นหลักๆ ออกเป็นห้าประเด็น โดยประเด็นแรกเป็นการตั้งคำถามเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ที่เผชิญหน้ากับธรรมชาติในเรื่องของการตั้งคำถามถึงสิ่งที่อยู่เบื้องหลังธรรมชาติ ซึ่งในส่วนนี้จะมองหาคู่ร่วมระหว่างศาสนาทั่วไปกับวิทยาศาสตร์ว่ามีคู่ร่วมในลักษณะใด ซึ่งคำตอบคือคู่ร่วมในการเฝ้ารอการรู้ความจริงเบื้องหลังธรรมชาติ โดยพิจารณาคำตอบที่ได้ของแต่ละศาสตร์จนมองเห็นจุดที่แตกต่างระหว่างกัน ซึ่งเป้าประสงค์ของการหาความจริงเหล่านั้น ศาสนามองว่าเพื่อการแก้ไขปัญหาให้แก่มนุษย์แต่วิทยาศาสตร์เป็นเพื่อสนองความใฝ่รู้ และสิ่งที่ทำให้พุทธศาสนาแตกต่างจากทั้งวิทยาศาสตร์และศาสนาอื่น ๆ มีจุดประเด็นหลักอยู่ที่เน้นเรื่องของการกระทำของมนุษย์หรือเรื่องของหลักกรรม โดยเน้นหลักการถือหลักกฎธรรมชาติ การประกาศอิสรภาพของมนุษย์และเอาปัญญามาแทนศรัทธาที่หัวใจหลักของพุทธศาสนาที่ทำให้แตกต่าง ด้วยความพยายามแก้ไขปัญหาด้วยหลักการทางปัญญาทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองไปพร้อมกัน อีกทั้งพุทธศาสนามีได้ละทิ้งสังคม เพราะมุ่งเน้นต่อการปฏิบัติต่อธรรมชาติและชีวิตได้อย่างถูกต้อง ที่เรียกว่ามรรคทำให้มีการดำเนินชีวิตที่ดี เมื่อตนเองสามารถกำหนดทิศทางชีวิตให้ไปในทางที่ดีได้สังคมก็จะดีตามไปด้วย

ท้ายที่สุดแล้วพุทธศาสนาเชื่อในศักยภาพมนุษย์และคำว่าศักยภาพของมนุษย์ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่ทำให้มนุษย์เหนือกว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่เป็นการปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ เข้าใจธรรมชาติและเชื่อในกฎของธรรมชาติ ซึ่งสามารถทำให้มนุษย์สามารถลดละในสิ่งที่ทำให้เกิดปัญหาหรือความทุกข์ได้ นั่นคือโลภะ โทสะ โมหะ สิ่งหนึ่งที่ผู้อ่านจะ

เห็นคือ วิทยาศาสตร์จะเป็นไปในทิศทางใดก็ต้องมีการกำหนดขอบเขตให้ชัดเจนเพื่อให้สามารถใช้งานได้ถูกต้อง วิทยาศาสตร์ที่ถูกลำมาประยุคต์เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ ควรนำมาพิจารณาให้รอบด้านในประเด็นของสิ่งที่จำเป็นและสิ่งที่ไม่จำเป็นซึ่งควรจะจำแนกแยกแยะให้ถูกต้องเหมาะสม และกระบวนการพัฒนาจะสำเร็จได้นั้นจะต้องมีการปรับค่านิยมหรือทัศนคติทางความคิดในประเด็นเรื่องของความสุขและความทุกข์และการพิจารณาเรื่องคุณค่าเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ซึ่งวิทยาศาสตร์เองก็ต้องได้รับการตรวจสอบในด้านคุณค่าว่าสามารถตอบสนองต่อคุณค่าสูงสุดของวิทยาศาสตร์เองได้หรือไม่ นั่นคือการรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับมนุษย์ หนังสือเล่มนี้จึงตอบสนองต่อวงการวิชาการในการเปิดประเด็นระหว่างศาสนาและวิทยาศาสตร์ ในสิ่งที่คนในสังคมอาจสงสัยและยังช่วยแนะแนวทางในการสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่ศาสนา

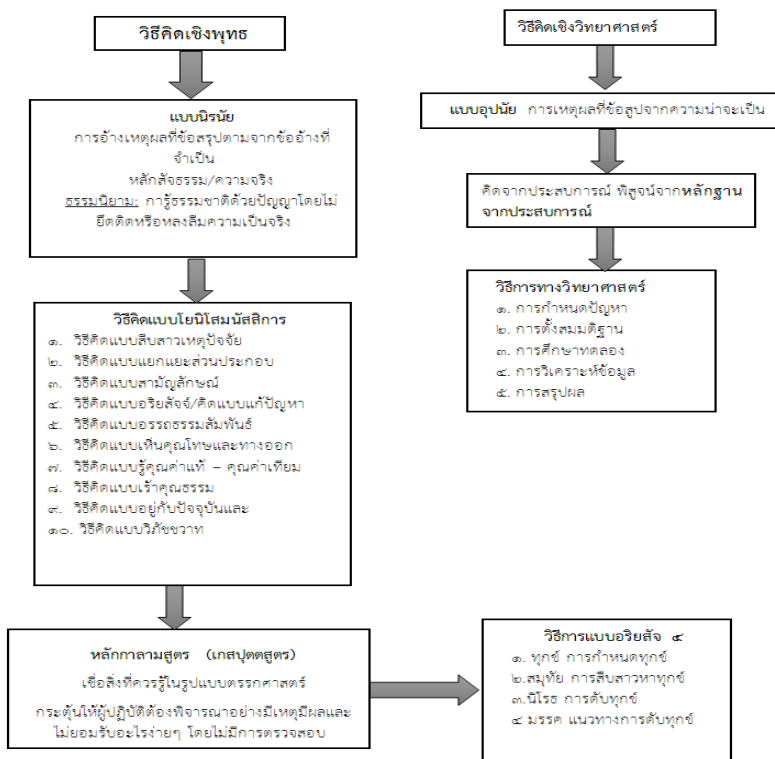
จากการอ่านหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์ได้ทราบถึงสาระความรู้ในประเด็นหลักๆ ถึงสี่ประเด็น โดยทราบถึงจุดมุ่งของวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนา, ลักษณะความเชื่อตามหลักวิทยาศาสตร์และพุทธและศาสนาอื่นๆ ที่แตกต่างกัน, ลักษณะความคิดแบบวิทยาศาสตร์และความคิดแบบพุทธศาสนา, เห็นความสอดคล้องและความแตกต่างระหว่างวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนา ซึ่งจากการอ่านหนังสือทำให้ทราบว่าวิทยาศาสตร์นั้นมิได้ให้ความสนใจในเรื่องของศีลธรรม หรือประเด็นเรื่องของจริยธรรม อีกทั้งการนำความเชื่อมโยงระหว่างเทคโนโลยีมารวมไว้ด้วยกันสามารถสร้างคุณประโยชน์มหาศาล แก่มนุษย์แต่ยังสามารถสร้างโทษให้แก่มนุษย์ได้ด้วยเช่นกัน หากมนุษย์ไม่ตระหนักถึงการใช่วิทยาศาสตร์ไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม และในด้านพุทธศาสนาผู้วิจารณ์ได้เรียนรู้หลักคำสอน ของพุทธศาสนาและการให้ความสำคัญหรือของกฎแห่งกรรม การทำดีและละชั่วมุ่งพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เพื่อให้มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี ให้มนุษย์หลุดพ้นทุกข์ด้วยทางแห่งปัญญาและทางแห่งความสุขที่แท้จริงนั้นมนุษย์สามารถบรรลุได้ขึ้นอยู่กับศักยภาพและความพร้อมของแต่ละบุคคล

๘. แผนผังเชิงความคิด

ในส่วนของแผนผังความคิดนำเสนอหลักการใช้เหตุผลในเชิงพุทธและวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นการใช้เหตุผลพื้นฐานอันเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงความรู้และความจริง โดยศาสตร์ทั้งสองนี้ใช้หลักเหตุผลนิรนัยและและหลักเหตุผลอุปนัย ซึ่งหลักวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์เป็นการใช้วิธีการพิสูจน์ ทดลองเพื่อตัดข้อสมมติฐานต่างๆ ที่มาสอดคล้องกับการสังเกตและการทดลอง เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่น่าเชื่อถือ นำมาสู่การสรุปเป็นข้อตกลง วิธีคิด

แบบวิทยาศาสตร์คือการกำหนดปัญหา การตั้งสมมติฐาน การศึกษาทดลอง การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผล จนค้นพบทางเลือกที่เหมาะสมเป็นต้น ส่วนพุทธวิธีแบบพุทธภายใต้หลักการใช้เหตุผลแบบนิรนัย โดยมองในมุมวิทยาศาสตร์ว่า วิธีคิดตามหลักเหตุและผลตามหลักพุทธศาสนานั้นในตัวสาระที่เป็นนามธรรมซึ่งมีหลักฐานแน่ชัดสามารถพิสูจน์ได้ โดยธรรมที่นำมาใช้ คือ ธรรมนิยาม ซึ่งเน้นถึงการรู้ธรรมชาติด้วยปัญญาและยังเน้นย้ำถึงคุณค่าและการให้ความสำคัญในทิศทางที่แตกต่างกันระหว่างวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนา และในกรณีของวิทยาศาสตร์ที่ใช้หลักเกณฑ์ของอุปนัยมาช่วยในการคิดวิเคราะห์ ในพุทธศาสนาที่มีหลักฐานที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้คือ หลักกาลามสูตรคือการสอนให้พิจารณาในเชิงประจักษ์ โดยกระบวนการคิดตั้งแต่เริ่มเผชิญด้วยตัวกระตุ้น คือสิ่งเร้า ในทางพุทธศาสนา คือตัวกิเลส ผ่านการรับรู้ทางผัสสะ เกิดความรู้สึกรู้สึกสุขหรือทุกข์เรียกว่าเวทนา ถ้ามนุษย์คิดอย่างแยกคอกด้วยการใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนัสสิการทำให้เห็นว่าเป็นปัญหา นำเข้าสู่การหาทางแก้ปัญหาหรือดับทุกข์ พระพุทธเจ้าสอนเรื่องอริยสัจสี่ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ส่วนพุทธศาสนาทำให้ค้นพบทางแห่งการดับทุกข์หรือหลุดออกจากความทุกข์

แผนผังวิธีคิดเชิงพุทธและเชิงวิทยาศาสตร์

บรรณานุกรม

พระดั่งปลิว ราชุล, ดร. **พระพุทธเจ้าสอนอะไร**. แปลโดย รศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกสรและคณะ.
พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์**.
พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กรีน ปัญญาญาณ. ๒๕๕๗.

